

שחיברו תפילות כאלו – ראה בכרך א, בערך זה ידונו העניינים הנוגעים לקרום הבתולים בלבד, ולא יידונו דיני בתולה בכלל⁹.

בתולים

ב. רקע היסטורי ומדעי

א. הגדרת המושג

בעולם הקדמון ובימי הביניים

היחס לבתולות – בין העמים והשבטים הקדמונים היתה התייחסות חיובית ביותר לבתולות, והן היוו סמל של טוהר וניקיון. התייחסות זו נותרה בעינה גם בעולם המודרני, בעיקר בתחום הספרות והמליצה.

ביתוק בתולים – בין עמים קדמונים היו מנהגים שונים של ביתוק הבתולים לפני הנישואין, דבר שבוצע לרוב על ידי אנשים חשובים, כמו המלך, כהן וכיוצא ב, ומטרתו היתה לשחרר את דם הווסת ודם הבתולים, שנחשבו כחומרים רעילים ומסוכנים¹⁰.

קרום הבתולים – הרופאים הקדמונים היו חלוקים בדעותיהם ביחס לקרום הבתולים, ולמשל היפוקרטס וצלסוס התייחסו אליו כגידול בלתי תקין.

עד סוף המאה הי"ח למניינם היו עדיין

המובן העיקרי של בתולה במקרא הוא אשה שאיש לא ידעה ובתוליה קיימים¹, ואף אם נבעלה שלא כדרכה ובתוליה קיימים, אין היא מוגדרת עוד כבתולה². יש הבדל בין בתולת בתולים, שקרום הבתולים קיים, לבין בתולת דמים, שהיא אשה שלא ראתה דם מימיה באופן טבעי, אף על פי שראתה מחמת נישואין או מחמת לידה³.

מצינו למושג בתולה עוד כמה מובנים: נערה, אשה צעירה, עלמה⁴, והמושג המקביל לה בזכר הוא בחור⁵; כינוי מליצי לכלל התושבים בארץ או מקום מסויים⁶; כל דבר ראשוני שלא נעבד ולא השתמשו בו⁷.

סתם בתולים במקרא הוא דם בתולים, ומשמש כסימן ההיכר לבתולה, שאיש לא ידעה⁸.

סא ב. [5] דברים לב כה; ירמיה לא יב; תהלים קמח יב, ועוד. [6] בתולת בת ציון – מל"ב יט כא; בתולת בת צידון – ישעיה כג יב; בתולת בת בבל – ישעיה מז א; בתולת ישראל – ירמיה יח יג; בתולת בת ציון – איכה ב יג, ועוד. [7] בתולת אדמה ובתולת אילן – תוספתא שביעית ג ח; נידה ח ב. [8] דברים כב יד. [9] ריכוז דיני הבתולה ראה באנציקלופדיה תלמודית ע' בתולה. [10] ראה מנהגים שונים במאמר – ט. וגו, הרפואה

שקבע רבנו בחיי בכד הקמח אות ציצית. [1] ראה – בראשית כד טז; ויקרא כא יד; דברים כב כג; שופטים כא יב, ועוד. [2] ראה ירושלמי כתובות א ג; רש"י כתובות צח א ד"ה בתוליה. וראה עוד יבמות נט א, ורמב"ם איסורי ביאה יז יד, לעניין כהן גדול. וראה עוד באריכות בגדרי בתולה במצבי ביאה שונים במשל"מ איסורי ביאה יז יג. וראה עוד בתו"ש מילואים לכרך יב אות מה. [3] נידה ח ב; רמב"ם איסורי ביאה ט ה. [4] ראה – בראשית כד טז; יבמות

ויכוחים סוערים בין המדענים ורופאי הנשים, אם בכלל קיים קרום הבתולים. מספר הסברים ניתנו לויכוח תמוה זה: האנטומיסטים הסיקו את דעתם מניתוחי חיות, שבהם אמנם אין קרום בתולים, או שהסיקו דעותיהם מניתוחי נשים עברייניות, שרובן ככולן לא היו עוד בתולות¹¹. לעומת זאת, אין ספק שחז"ל הכירו בקיום קרום בתולים תקין¹².

שינויים מבניים וניתוחיים – לעתים קרום הבתולים קשה יותר מהרגיל, וכן יכול הוא להיות מלא וסגור, ללא פתח-כניסה לנרתיק. מצב זה מכונה קרום בתולים בלתי מחורר¹⁸, אשר לעתים אין הוא נקרע גם לאחר קיום יחסי מין. במצב כזה יש לעתים צורך בהתערבות ניתוחית¹⁹.

נתונים מדעיים

קיימת אפשרות ניתוחית לתקן ולשחזר את קרום הבתולים לנשים שהקרום נקרע, ולחקות בכך את מצב הבתולים²⁰.

אנטומיה – קרום הבתולים¹³ הינו קפל דק של קרום מוקוזי הממוקם בפתח הנרתיק¹⁴. הקצוות הפנימיים של הקרום נמצאים בדרך כלל במגע זה עם זה, ופתח הנרתיק נראה כחריץ ביניהם. קרום הבתולים קיים בכל תינוקת נורמלית, ולמעשה לא תואר מצב של חסר מולד של קרום הבתולים כמוס בודד, אלא אם כן קיימים מומים במערכת המין והשתן¹⁵. צורת קרום הבתולים משתנה בהתאם לתנוחה של האשה. באופן טבעי ותקין קיימות צורות אנטומיות שונות של קרום הבתולים בין ילדות קטנות ונערות, וכמו כן יש שינויים במבנה קרום הבתולים עם הגיל¹⁶. לאחר קיום יחסי מין נקרע הקרום, ונשארים שאריות קטנות¹⁷.

ג. הבתולים בחז"ל

סימני נוכחות בתולים – שני סימנים הם לבתולה²¹: האחד, דמים ששותתים ממנה בסוף ביאה ראשונה, והיא טענת דמים, והיינו הדם הנובע מקרע קרום הבתולים; והשני, דוחק שימצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש, והיא טענת פתח פתוח. הביאור המקובל לטענת פתח פתוח הוא היצרות הכניסה לנרתיק האשה בגלל קרום הבתולים, והיעדר יחסי אישות קודמים. יש מי שסבור שהכוונה להיצרות הנרתיק הנגרמת מכיוון השרירים הסובבים את הכניסה לנרתיק²²; ויש מי שחולק עליו, ומוכיח כפירוש המקובל,

Pediatrics 91:820, 1993; Berenson AB, *Pediatrics* 94:490, 1995. [17] שאריות אלו מכונות *carunculae hymenales* [18] *imperforated hymen*. [19] ראה להלן. הע' 92 ואילך. [20] על השיקולים המוסריים הנוגעים לניתוח בזה – ראה Paterson-Brown S, *BMJ* 316:461, 1998; Bhugra D, *BMJ* 316:460, 1998. [21] רמב"ם אישות יא ט. [22] א. לוי, אסיא, חוב' נז-נח, תשנ"ז, עמ' 83 ואילך.

קלט: 316, 2000. [11] ראה על כל זה – Preuss J, *Biblical and Talmudic Medicine* (Trans. By F. Rosner), p. 121. [12] ראה – שבת סג ב; ירושלמי כתובות א א. [13] *hymen*. [14] *vagina*. [15] *Pediatrics* Jenny C, et al, 80:399, 1987. [16] ראה – Pokorny SF, *Am J Obstet Gynecol* 157:950, 1987; Hemen-Giddens ME and Frothingham TE, *Pediatrics* 80:203, 1987; Berenson AB, et al, *Pediatrics* 89:387, 1992; Berenson AB,

שטענט פתח פתוח מתייחסת לקריעת קרום הבתולים²³.

בתולים בכנות ישראל – הבתולים שמורים בכנות ישראל עד הנישואין, ולכן נמשלו הן לאגוז²⁴, שהבתולים נשמרים בהן כמו האוכל בתוך קליפת האגוז²⁵.

בתולים בקטנה – קטנה פחות מבת שלש שנים ויום אחד, בתוליה חוזרים, גם אם היתה ביאה; יותר מכאן, אין בתוליה חוזרים; ואם נמלכו בית דין לעבר את החודש, חוזרים הבתולים²⁶.

כאב – בעילת בתולה גורמת לה לכאב בדרגות שונות²⁷.

בדיקות להיעדר בתולים – הסיבה השכיחה ביותר להיעדר בתולים היא בעילה. אכן, יש נשים שנישאו בחזקת בתולות, הטוענות שלא נבעלו מעולם, אך

בעליהן מתלוננים שלא מצאו בתולים בנשותיהם. חז"ל הציעו בדיקה לאימות הטענה על היעדר בתולים²⁸, אך יש מהפוסקים שכתבו, שבימינו אין אנו בקיאים בבדיקה זו²⁹. יש מי שכתב, שלא מועילה בדיקה אחרת, רק זאת המתוארת בש"ס³⁰; ויש מי שכתב, שלא דווקא הבדיקה המתוארת בש"ס, אלא הוא-הדין שמועילות גם בדיקות אחרות³¹. ומאחרונים יש מי שכתבו, שמועילה בדיקת רופא לקבוע אם הבתולים קיימים³², ונחלקו הפוסקים אם נשים נאמנות לברוך את הבתולים³³.

סיבות להיעדר בתולים – אם נמצא בבדיקה שאכן אין לאשה בתולים, והיא שוללת בעילה קודמת, הציעו חז"ל בירורים שונים לדעת אם אמנם יש סיבות אחרות להיעדר הבתולים. בין השאר תיארו חז"ל סיבות תורשתיות של משפחה שלא היה לנשים שבהן לא דם נדה ולא דם בתולים³⁴, שנות רעב או מחלה של

[23] ד. מלאך, אסיא, חוב' נט-ס, תשנ"ז, עמ' 202 ואילך. וראה עוד מאמרו של הרב י. אריאל, אסיא, חוב' נו-נח, תשנ"ו, עמ' 62 ואילך. [24] שיר השירים ו יא, ובשיר השירים רבה שם. [25] אבודרהם הל' ברכות, ברכת נשואין; פרישה אבהע"ז סג אות ב-ד. וראה באוצר הפוסקים סי' סג סק"ה. [26] נידה מה א; ירושלמי פ"א דכתובות; רמ"א אבהע"ז כ א. וראה בביאור הגר"א אבן העזר שם; מ"מ, אישות ב כא; ש"ך, יו"ד קפט סקי"ג; שו"ת חת"ס חאו"ח סי' יד. [27] כתובות לט ב. וראה שם תיאור ציורי של דרגות הכאב. [28] ראה יבמות ס ב; כתובות י ב. וראה על בדיקה זו בספרו של פרויס, עמ' 478. בשו"ת צפנת פענח ח"א סוסי' פא, כתב פירוש אחר על בדיקת חבית של יין. [29] ראה בח"מ אבהע"ז סי' סח סק"ג. וראה באריכות באוצה"פ סי' סח סקי"ב, בשיטות הפוסקים בעניין

בדיקת הבתולים המוצעת בש"ס. [30] שו"ת מהר"ם אלשקר סי' צה. [31] מ"מ אישות יא יב. [32] ראה – חינוך וחסדא ח"א דקס"ז ע"ד; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קטז אות ד; מספר הסופר ח"ב סי' כו. [33] ראה באוצה"פ שם אות ז, בשיטות הפוסקים בנידון. [34] כתובות י ב; נידה סד ב – משפחת דורקטי, ובירושלמי כתובות א א, הגירסא משפחת טרוקטי; רמב"ם אישות יא יב; טוש"ע אבהע"ז סח ה. לפי רש"י על המשנה נידה סד ב משמע, שאין להן דמים מרובים, אך לפי הרמב"ם בפיהמ"ש נידה סופ"ט אין להן דמים כלל. וראה בספרו של פרויס, עמ' 479. וראה עוד בס' חינוך וחסדא על כתובות פ"ק דקס"ז; שו"ת דברי מלביאל ח"ג סי' קב; שו"ת אגרות משה אבהע"ז ח"ג סי' כז; שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח פ"ה; א.ס. אברהם, המעין, תשרי תשי"ג, עמ' 24. וראה באריכות באוצה"פ סי'

האשה³⁵, פסיעות גסות³⁶, או נשים חסרות דעת, כגון חרשת ושוטה³⁷.

אצלה, אבל פיתחה סתום כמו בכל בתולה⁴⁴; ויש מפרשים להיפך, שרחמה אינו צר כמו בבתולה, ואין פיתחה סתום לגמרי, אבל דמים יש לה כמו בכל בתולה⁴⁵. ומבחינה רפואית הסבר זה נראה נכון יותר.

היו בתולות שהיו ממעכות בידן את הבתולים, כנראה כדי להקל על הביאה הראשונה. חז"ל והפוסקים תיארו פעולה כזו על ידי תמר כלת יהודה³⁸, נשים מבית רבי³⁸, לאה ויתר האמהות³⁹. כמו כן היו בעבר אנשים שהוציאו את בתולי הנשים באצבע⁴⁰, ותיאור כזה מיוחס לרבקה⁴¹, ולבנות לוט⁴².

נשים המסוללות זו בזו, היינו מתחככות מחמת תשמיש⁴⁶, יש מי שסובר שאינן בתולות שלמות⁴⁷, ויש מי שחולקים על כך⁴⁸.

בוגרת אין לה בתולים, כי כלו בתוליה בתוך מעיה, והיינו שהבוגרת אינה בתולה שלימה, שנתמעטו קצת בתוליה⁴³. יש מפרשים, שהדמים של הבתולים מתמעטים

חבלות באותו מקום, מצב המכונה 'מוכת עץ'⁴⁹, גורמות למצב של היעדר בתולים. יש מי שכתב, שרבקה היתה מוכת עץ כשנפלה מעל הגמל⁵⁰. מוכת עץ

סח סקט"ו-י"ז, בדיני אשה ממשפחת דורקטי. [35] כתובות ונידה, שם; רמב"ם אישות יא יב; טוש"ע אבהע"ז סח ה. [36] שבת סג ב; ירושלמי כתובות א א. [37] תוספתא כתובות א ג; כתובות לו א; רמב"ם אישות יא ד; טוש"ע אבהע"ז סו ה. וראה באריכות במשל"מ אישות יא ח. ובענין אשה סומא מחלוקת תנאים היא בכתובות שם, וראה ירושלמי כתובות, א ד. [38] יבמות לד רע"ב; וראה בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' צ, שלא ברצון חכמים היה זה. אך ראה במאירי יבמות שם, שמשמע שעשו להם שמים, וראה באריכות בתו"ש בראשית מילואים לפמ"ט אות לח, שיש לזה מקום על פי הקבלה. [39] תוס' יבמות עו א ד"ה שלא, ביחס ללאה. וראה בשו"ת נוב"ק חאבהע"ז סי' כב, בענין מיעוך הבתולים אצל לאה. וראה בתו"ש שם, שהדעות חלוקות אם לאה עשתה כן, ויש דעות שגם יתר האמהות עשו כן. וראה עוד בשו"ת יד הלוי (במברגר) חאבהע"ז סי' כא; שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' עז אות ב; ובאריכות בשו"ת באר משה ח"ג סי' קנב אות טו. [40] ירושלמי כתובות א ג — נבעלת באצבע. וביש"ש סוף מס' ב"ק הביא, שכך היה מנהג אנשי א"י בניגוד לבני

בבל, וראה בתו"ש בראשית פכ"ד אות רלו, ובתו"ש בראשית מילואים לפמ"ט אות לח. [41] פדר"א פט"ז. [42] ב"ר פמ"ה ה ופנ"א. וראה בהגהות הרד"ל שם, ובתו"ש שם. [43] יבמות נט א, וכפי פירוש התוס' שם ד"ה פרט, והמאירי שם. [44] שיטמ"ק כתובות לו א, בשם רב האי גאון; ערוך ע' פתח א'; ר"ח בתוס' כתובות ט א ד"ה האומר; ר"ש משאנץ, ספרא, פר' אמור ריש פרשתא א הל' יא; תוס' ר"י הלבן, בתוס' כתובות ט א ד"ה האומר; תוס' רי"ד כתובות ט א; או"ז ח"א סי' תשמז; רשב"א בתורת הבית בית ז שער ב; מאירי כתובות ו א; או"ה נתיב כג ח"ה. [45] רש"י כתובות לו ב ד"ה ה"ג; רמב"ם אישות יא יב-יג; רא"ש, רמב"ן ור"ן, כתובות לו ב; מ"מ איסורי ביאה יח י; הרא"ה בבדק הבית בית ז שער ב; שו"ת הריב"ש סי' קצז; טוש"ע אבהע"ז סג ג. [46] לסביות (lesbian) במינוח של ימינו, וראה בע' מיניות, הע' 717 ואילך. [47] רש"י שבת סה ב ד"ה פסולות. [48] תוס' שם ד"ה פסולות; תוס' יבמות עו א ד"ה המסוללות. [49] כתובות יג א; ירושלמי כתובות א א; רמב"ם אישות יא י. וראה בספרו של פרויס, עמ' 479. [50] ראה בתו"ש בראשית

אין לה בתולים⁵¹, כי יצאו לחוץ⁵², אך לא כלו כל דמי בתוליה⁵³. מוכת עץ אין לה דמים, אך אין פיתחה פתוח⁵⁴. יש מי שכתב, שבימינו שהנשים משתמשות בטמפונים בזמן הווסת, יתכן ששימוש זה גורם לקריעת חלקים מקרום הבתולים, אך אין לאשה כזו דין של מוכת עץ⁵⁵.

דם הבתולים הוא העדות על קיום בתולי האשה, שלא זינתה⁶⁰. יש מהחכמים שסברו, שיש הבדל בין דם נידה לדם בתולים בצבע, בצורה ובמקור, ויש שסברו שכל מראה דמים אחת הן⁶¹.

ד. פרטי דינים

בעילה ללא השרת בתולים — יש שידעו לבעול בתולה מבלי להשיר את בתוליה, ואף להביאה להריון ובתוליה קיימים, והוא על ידי הטייה בשעת התשמיש⁵⁶. יש מי שכתבו, שרוב האנשים בקיאים בביאה בהטייה, אלא שאין האשה מתעברת בדרך זו, ורק שמואל היה בקי לגרום לאשה להתעבר בדרך של ביאה בהטייה⁵⁷. ואמנם דבר זה אכן אפשרי מבחינה רפואית⁵⁸. וכן יכולה אשה להרות למרות שבתוליה קיימים, כאשר ההריון נגרם באמבטיה⁵⁹.

טומאה וטהרה בביאה ראשונה — מעיקר הדין דם בתולים טהור הוא, ואינו לא דם נידה ולא דם זיבה, שאינו בא מהמקור אלא הוא כמו דם חבורה⁶².

אכן, בזמן הזה קבעו חז"ל שיהא בועל בעילת מצווה ופורש⁶³, והיינו שגומר ביאה ראשונה כדרכו, אפילו דם שותת ויורד, ואחר כך פורש מהאשה⁶⁴. ויש מי שכתב, שאם כשהוא בועל בעילת מצווה מת האיבר בעודו בפנים, מותר להמתין כך עד שיחזור ויתקשה האיבר שוב, כיוון

פכ"ד אות רלו. [51] יבמות נט א; רמב"ם איסורי ביאה יז יד. [52] ירושלמי יבמות ו ד. [53] שו"ת זרע אמת ח"ב סי' פד, הובא בדרכ"ת קצג סק"ה. [54] ר"ח בתוס' כתובות ט א ד"ה האמר. וראה מאירי נידה יא ב ד"ה הבועל, וכתובות ו א ד"ה הבועל. וראה עוד בשו"ת מהר"י שטייף סי' קלא; שו"ת באר משה ח"ג סי' קמג. [55] הרב י. אריאל, אסיא, חוב' נז-נח, תשנ"ו, עמ' 62 ואילך. [56] חגיגה טו א; נידה סד ב; כתובות ו א; ירושלמי כתובות א ג. [57] תוס' כתובות ו ב ד"ה רוב. וראה עוד בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רסג בהגה. [58] ראה בספרו של פרויס, עמ' 477. [59] חגיגה טו א. וראה בשו"ת תשורת ש"י סי' תמא. וראה ע' הורעה מלאכותית, הע' 21 ואילך. [60] ראה רש"י בראשית יט לו, ובגור אריה שם, וכן תרגם אונקלוס אלה בתולי בתי (דברים כב יז) — אלה עדות בתי. וראה בכתובות מו א, מחלוקת בין

חכמים ור' אליעזר בן יעקב במשמעות של ז'פרשו השמלה. וראה ברמב"ם נערה בתולה ג יב, ובכס"מ שם. [61] נידה סה ב; תוספתא נידה ט ז. [62] נידה יא א, ושם סד ב; רמב"ם איסורי ביאה ה יח. [63] נידה סה ב; ירושלמי ברכות ב ו; רמב"ם איסורי ביאה יא ח; טוש"ע יו"ד סי' קצג, ובביאור הגר"א שם סק"ב. ואם דין זה הוא גם בקטנה שלא הגיעה זמנה לראות — ראה באנציקלופדיה תלמודית, ע' דם בתולים, הע' 87-91. וראה בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סי' יד, ושם ח"ב חיו"ד סי' י אות ב, אם דם בתולים הוא מן התורה או מדרבנן. וראה עוד בס' טהרת הבית ח"א סי' י ס"א. [64] תורת הבית לרשב"א בית ז שער ב; רא"ש ומאירי נידה שם; מ"מ איסורי ביאה יא ח; טוש"ע שם; ש"ך שם סק"א, ודלא כשיטת הראב"ד בבעלי הנפש שער הפרישה, שפסק לאסור עליו לגמור ביאתו זו, אלא פורש באיבר מת. וראה עוד בס' טהרת הבית ח"א סי'

הבתולים, על ידי שלא בעל פעם ראשונה בעילה גמורה, או שאחרי הבעילה הראשונה לא נקרע קרום הבתולים לגמרי, ונותרו ממנו שאריות וקצוות, וחזרה ודיממה בבעילה שניה, יש מקילים למנות רק ארבעה ימים גם אחרי ביאה שניה כדין דם בתולים⁷⁰. ואם היתה בעילה שניה, או בעילות נוספות אחרות ללא דימום, ואחר כך שוב היה דימום באחת הבעילות, ומעיד הרופא שהדם בא מחלקי קרום הבתולים שנותרו – יש הסבורים, שיש להקל שלא יצטרך בעלה לפרוש, אלא דינה כדין דם מכה⁷¹; ויש מי שסבורים, שאין להקל בדימום של פעם אחת, אלא דווקא אם רואה האשה דם אחרי כמה וכמה בעילות, וברור שהדם בא משאריות של קרום הבתולים⁷².

העראה – יש סבורים, שהעראה בלבד⁷³ איננה משירה את הבתולים⁷⁴; ויש הסבורים, שגם העראה משירה את

שלא חלה חובת פרישה עד שיפרוש לגמרי, ומותר לעשות הביאה בכמה כוחות⁶⁵.

לאחר ביאה ראשונה צריכה האשה להמתין רק ארבעה ימים, ולא חמשה כפי המנהג בכל נידה⁶⁶, ואז צריכה לספור שבעה נקיים, ולאחריה טבילה, ככל זבה בזמן הזה⁶⁷.

ובטעם הדבר שהחמירו חכמים בבתולה כתבו הגאונים, שחששו שמא עם טורח דם בתולים יבואו גם צחצוחי זיבה, שכשהיא נבעלת בעילה ראשונה אוחזת אותה רעדה וחלחלה, ובזמן שהאשה מתחלחלת היא פורסת נידה, ולכן אי אפשר שלא יצא דם נידה עם דם בתולים⁶⁸. לעומתם, כתבו ראשונים טעמים אחרים לחומרה זו⁶⁹.

טומאה וטהרה בביאות חוזרות – אם ביאה ראשונה לא גרמה לניתוק מלא של

תשני, עמ' 43 ואילך. [70] שו"ת בית שלמה ח"ב סי' עו; דעת סי' קצו סע' יא; עצי ארוים אבהע"ז סי' סג; חזו"א בהערות לס' טהרת בת ישראל השגה ז. [71] הרי"י נויבירט והר"א ליכטנשטיין, הובאו דבריהם במאמרו של הרב י. קטן, אסיא, חוב' נו, תשנ"ו, עמ' 43 ואילך. וכן דעת הרב מ. הלפרין – ראה הערתו למאמרו של הר"י אריאל, אסיא, חוב' נו, תשנ"ו, עמ' 47. [72] הר"מ הלברשטם והרי"מ שטרן, הובאו דבריהם במאמרו של הרב קטן, שם. וראה גם מאמרו של הגר"י אריאל, אסיא, חוב' נו, תשנ"ו, עמ' 46 ואילך. [73] בעניין ההגדרה מה היא העראה ומה היא גמר ביאה ראה – רמב"ם איסורי ביאה א' י; חכמת אדם קטו טו; שו"ת נובי"ת חאבהע"ז סי' כג; ערוה"ש יו"ד קצג ט; שו"ת בית שלמה חו"ד ח"א סי' עו. וראה ע' מיניות, הע' 435 ואילך. [74] ט"ז אבהע"ז ז סק"ב; באר היטב ז סק"א. וכן משמע מהרמ"א

י, במשמרת הטהרה סק"א. [65] שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קכא. [66] הגהמ"י איסורי ביאה יא ח; טושו"ע שם; ט"ז שם סק"ד. וראה באנציקלופדיה תלמודית ע' דם בתולים הע' 114; טהרת הבית ח"א סי' י ס"ג, ובמשמרת הטהרה, שם. [67] תשובות הגאונים בשו"ת שערי תשובה סי' קסה וקסח; רמב"ם איסורי ביאה יא ח; טושו"ע יו"ד קצג א; ט"ז יו"ד שם סק"ד; שו"ת נובי"ת חו"ד סי' צד; ערוה"ש שם סי'; חכמת אדם קטו טז. [68] רב נטרונאי ורב האי גאון בשערי תשובה סי' קסה וסי' קסח, וכן הוא בתשובת גאונים קדמונים סי' כד, ובתשובת הגאונים הרכבי סי' גז. [69] ראה באנציקלופדיה תלמודית, ע' דם בתולים, עמ' תסג-תסד. וראה עוד בש"ך יו"ד סי' קצ סק"ג, בשם הרא"ש; תו"ש בראשית מילואים לפמ"ט אות לח; טהרת הבית, ח"א סי' י, במשמרת הטהרה, סק"א; הרב י. קטן, אסיא, חוב' נו,

הבתולים⁷⁵. משמעות המחלוקת נוגעת לשאלה של פרישה אחרי ביאה ראשונה בהעראה, או אחרי ביאה שניה גמורה כשהראשונה היתה בהעראה בלבד⁷⁶, וכן אם היא נקראת בעולה, גם אם לא נשרו בתוליה⁷⁷.

שבת — מחלוקת תנאים ואמוראים הוא אם מותר לבעול את הבתולה בשבת⁷⁸. מהות המחלוקת היא אם הדם בא על ידי חבורה, שהדופן מתפרק מחברו, והדיון הוא בדיני חובל, או שאין הדם אלא כנוס ומופקד, והפתח נעול בפניו ופוחזים לו ויוצא, והדיון הוא בדיני בונה⁷⁹. מבחינה רפואית ברור שהדם היוצא הוא תוצאה של קריעת קרום הבתולים, ומאידך ברוב רובן של הנשים יש בין כך ובין כך פתח בקרום, כך שדם מופקד היה צריך לצאת ללא קשר לביאתו. להלכה נפסק שמותר לבעול בתחילה בשבת⁸⁰.

דם בתולים איננו נחשב כצריך לגופה, אף על פי שלעתים צריך להסתכל בו כדי להעיד על בתולתה של האשה⁸¹.

נאמנות האשה — אשה נאמנת לומר שהיא עדיין בתולה, גם אם היתה נשואה לפני כן, וכגון שטוענת שלא היה לבעלה הראשון גבורת אנשים⁸², או שהיה לה כאב בשעת התשמיש הראשון עם בעלה השני⁸³, או שהרגיש הבעל השני בשעת תשמיש שהיא עוד בתולה⁸⁴.

ברכת בתולים — יש אומרים, שאחר שמצא בתולים מברך ברכת בתולים: 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר צג אגוז בגן עדן שושנת העמקים כל ימשול זר במעין חתום, על כן אילת אהבים שמרה בטהרה וחוק לא הפרה, ברוך הבוחר בזרעו של אברהם⁸⁵, שיש מי שכתבו, שברכה זו אפשר שתקנוה הגאונים⁸⁶; יש אומרים, שמברכים אותה רק על כוס⁸⁷; יש

יו"ד קצג א. [75] ראה בשו"ת אמרי יושר חיו"ד סי' סו; סדי"ט סי' קצג סק"ג; אוצה"פ אבהע"ז סי' ז אות ג; שו"ת באר משה ח"ג סי' קמה. וכן משמע לכאורה בפשטות מגמ' סנהדרין עג ב, ומרש"י כתובות ט ב, וכפי שהעירו במקורות הנ"ל. [76] ראה בשו"ת לבושי מרדכי חיו"ד סי' קיט; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' פה; שו"ת באר משה ח"ג סי' קמה ועוד. [77] ראה משל"מ איסורי ביאה יו יג ד"ה הכלל העולה. וראה באריכות בטהרת הבית, ח"א סי' י ס"ב, ובמשמרת הטהרה, שם. [78] כתובות ה ב. [79] ראה בנידון בחי' פני יהושע ובחי' החת"ס, כתובות שם. [80] כתובות ז א; רמב"ם שבת ל יד; טוש"ע או"ח רפ ב; שו"ע אבהע"ז סג א. וראה עוד בב"ח או"ח רפ; ט"ז שם; פת"ש אבהע"ז שם סק"א, בשם הפנ"י; טהרת הבית, ח"א סי' י ס"ח, ובמשמרת הטהרה, שם, ובלוית חן סי' שכח אות צב ד"ה ובאמת. וכתב הגר"ע

יוסף שם, שמותר להציע תחתיה סדינים לבנים, ואין לחוש לאיסור צביעה בשבת, כיוון שאינו מתכווין, וגם אין דרך צביעה בכך, וראה מקורותיו לדיון זה במשמרת הטהרה שם, סוסק"ח. וראה בשיטמ"ק כתובות ה ב ד"ה וכתבו תלמידי, ושם ו ב ד"ה וגם הרמב"ן, שהביא מחלוקת הראשונים אם ההיתר הוא דווקא למי שבקי בהטייה, או שאין חילוק בזה, עיי"ש. [81] פמ"ג או"ח שלא סק"א. וראה באריכות בשמירת שבת בהלכתה, פל"ב הע' קנא, בשם הגרש"ז אויערבאך. [82] שו"ת גבעת פנחס סי' נג. [83] שו"ת עין יצחק חיו"ד סי' יח. [84] שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שיח. [85] הלכות גדולות ריש הל' כתובות; רא"ש כתובות פ"א סי' טו; טוש"ע אבהע"ז סג ב. [86] הטור שם; אור זרוע סוס"י שמא, הביא ברכה זו בשם שאילתות דרב אחאי גאון. [87] רבנו ירוחם נתיב כב ח"ב בשם רבנו נסים; רמ"א אבהע"ז שם.

שמצד הסברא לא היה מקום לטמא בדם בתולים אחרי חיתוך רפואי, אבל לא חילקו בין דם לדם⁹⁵, או משום שעל ידי חלחלת הבעילה הראשונה יש לחוש שפרסה נידה⁹⁶; יש מי שכתב, שתספור שבעה נקיים תיכף ללא צורך בהמתנת ארבעה ימים⁹⁷; ויש הסבורים, שמותרת לבעלה מיד, ולא צריכה שבעה נקיים, ולא טבילה. וטעמם: דם בתולים הוא בעצם דם מכה, ורק כשיוצא על ידי ביאה אסרו חכמים, אבל לא כשיוצא בחיתוך⁹⁸, או שטעם חימוד ותאוה שייך רק בבתולה שנבעת כדרך כל הארץ, אבל בחיתוך לא שייך חשש הגאונים שתפרוס דם נידה⁹⁹, או שאם יש לחשוש לדם נידה משום רעד וחלחלה, יש לאסור בכל ניתוח הנעשה באותו מקום¹⁰⁰. יש מי שכתב, שלפי המלצת הרופאים יש לקיים יחסים באותו יום כדי שלא יתדבק מחדש, ולשיטה שמותרת לבעלה מיד, מותר לעשות כן¹⁰¹; ויש מי שדחה זאת כטעות,

אומרים, שיברך ברכה זו בלא שם ומלכות⁸⁸; יש מי שכתב, שאין לברך כלל ברכה זו, והיא ברכה לבטלה⁸⁹, והרי זה גם מנהג מגונה מאד, שיש בו מחוסר הצניעות, ומזניחת קדושת הדת וטהרתה, ואסור למי שיש בו יראת שמים או צניעות⁹⁰. ויש מי שכתבו, שאין אנו נוהגים לברך ברכה זו⁹¹.

ביתוק הבתולים — אין לחתוך את הבתולים באופן רפואי לפני החתונה, כי הבתולים הם עיקר העדות שהיא בתולה ואיש לא ידעה, וגם לאחר החתונה אין לעשות זאת⁹². אכן כאשר קרום הבתולים הוא עבה וקשה, וצריך לקרוע אותו בחלקו כדי להרחיב את הפתח⁹³ — דנו הפוסקים אם מותר לקיים יחסים מיד, או שצריכה שבעה נקיים וטבילה בגלל הדם. יש הסבורים, שצריכה האשה לספור שבעה נקיים לאחר ארבעה ימים, כדין ביאה ראשונה בבתולה⁹⁴, וטעמם — שאף

קסה וסי' קסה, שדם בתולים גורם לדם נידה שיצא עמו, כי הבעילה הראשונה מעוררת בה רעדה וחלחלה. וראה עוד בשו"ת בנין ציון סי' טז; זכרון משה (יאקאבאוויטש) ח"ב סי' טז; שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' נח, וח"ט סי' צ; שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כה פי"ב, ושם חכ"ב סי' נג אות ג; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קיט; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תקא. [97] שו"ת באר משה ח"ג סי' קמב, וראה שם טעמו. [98] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' פז. [99] שו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סי' י. [100] הגרש"ז אויערבאך, הובא דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' קצג אות ב. וכן משמע מס' חיים ביד סי' מו, שאם נתחוו הבתולים שלא ע"י ביאה אינה צריכה לספור ז' נקיים. וראה עוד — שו"ת קנין תורה בהלכה ח"ד סי' צח, עמ' קעד-קעז; טהרת הבית ח"א סי' י"ט, ובמשמרת הטהרה, שם. [101] שו"ת אגרות משה, שם.

[88] ב"ח אבהע"ז שם בקו"א; יש"ש כתובות פ"א סי' כג; חכמת אדם קטו יח; סידור דרך החיים דיני בעילת מצוה. וראה עוד בס' טהרת הבית, ח"א סי' י"י, ובמשמרת הטהרה, שם. [89] תשובות הרמב"ם בפאר הדור סי' קכט, ואיגרות הרמב"ם (שילת), כרך ב עמ' תקצד. [90] שו"ת הרמב"ם (בלאו) ח"ב סי' רו. [91] חידושי המהרש"ל על הטור אבהע"ז שם, ובערוך השולחן אבהע"ז סג י. וראה באריכות באוצה"פ סי' סג סק"ג-ה בשיטות השונות, בנוסח הברכה ובפירושה. וראה עוד בפחד יצחק ע' דם בתולים (א). [92] שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' צ; שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קמו; שו"ת דברי משה סי' סד סקי"ב. [93] ראה לעיל בחלק המדעי. [94] שו"ת מהרש"ם ח"א סי' רי; דרכ"ת קצג סקט"ו. [95] שו"ת חשב האפוד ח"ב סי' קיז. [96] שו"ת מהר"י שטייף סי' קלא. והוא על פי שיטת הגאונים בשו"ת שערי תשובה סי'

יש מי שהסתפקו בכך¹⁰⁴; ויש מי שכתב, שבכל מקרה צריכה שבעה נקיים, גם אם לא ראתה דם, כי הרופאים בדרך כלל אינם מסירים את כל הבתולים, אלא רק עושים חתכים להקל על הביאה¹⁰⁵.

רופא שביתק בתולי נערה, כדי לאפשר יציאת דם הווסת, דינה כמוכת עץ, וכתובתה מנה¹⁰⁶.

וכפי שבירר עם רופאים שאין צורך רפואי כזה¹⁰².

בדין הביאה הראשונה לאחר ביתוק הבתולים באופן רפואי – יש סבורים, שאם מצא דם, יתלה בדם בתולים ויפרוש עד אחרי ספירת שבעה נקיים, ואם לא מצא דם לא צריך לפרוש, כי יש לתלות שעל ידי מעשה הרופא יצא כל הדם¹⁰³;

[102] שו"ת באר משה ח"ג סי' קמב. מנחת יצחק שם. [105] שו"ת באר משה שם. וראה עוד בדרכ"ת יו"ד קצג סקב"ה. [103] שו"ת אגרות משה שם; שו"ת יביע אומר שם. [104] שו"ת מהר"י שטייף שם; שו"ת שם. [106] שו"ת להורות נתן ח"ה סי' צא.